

ZMIANA WARTY

Krystyna Szafraniec • Jarosław Domalewski
Krzysztof Wasielewski • Paweł Szymborski
Marcin Wernerowicz

ZMIANA WARTY

Młode pokolenia a transformacje
we wschodniej Europie i Azji

Recenzje:

*dr hab. Krzysztof Koseła, prof. UW
prof. dr hab. Bogdan W. Mach*

Redaktor prowadzący:

Michał Zgutka

Redakcja i korekta:

Joanna Marek-Banach

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Ilustracja na okładce:

Fotolia/Photobank

Copyright © by Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk oraz Wydawnictwo Naukowe Scholar Sp. z o.o., Warszawa 2017

Copyright © by Authors

Publikacja dofinansowana ze środków NCN w ramach projektu: „Młodzież w krajach post-komunistycznych. Potencjał innowacyjny, nowe konteksty, nowe problemy i nowe wyzwania”, No UMO-2013/08/M/HS6/00430.

ISBN 978-83-7383-884-0

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: Master, Łódź

Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

WSTĘP

<i>Krystyna Szafraniec</i>	9
----------------------------------	---

Rozdział 1. Strukturalne wymiary transformacji ustrojowej

<i>Jarosław Domalewski, Paweł Szymborski</i>	25
--	----

współpraca: Zoltan Berényi, Alexandre Gasparishvili,
Zenija Kruzmetra, Karin Kurz, Sorin Mitulescu,
Nguyen An Ha, Lachezar Nyagolov, Luo Wanchun

1.1. Wielość transformacji czy transformacja „wielości”?	26
1.2. Jak powstawał Nowy Ład?	29
1.3. Między terapią szokową a zmianami procesualnymi	32
1.4. Transformacja ekonomiczna – dyktat neoliberalizmu	38
1.5. Strukturalny wymiar zmian transformacyjnych	44
1.6. Tło demograficzne przemian transformacyjnych	47
1.7. Migracje wewnętrzne i zewnętrzne	58
Podsumowanie	64

Rozdział 2. Konteksty socjalizacyjne i orientacje życiowe młodzieży

<i>Krystyna Szafraniec</i>	67
----------------------------------	----

współpraca: Oana Christiana Iftode, Lana Janmere,
Bernadette Jonda, Istvan Murányi, Nguyen An Ha,
Kristina Petkova, Ekaterina Popova, Zhu Xinmei

2.1. Dlaczego perspektywa socjalizacyjna?	67
2.2. Nowe logiki konstruowania przestrzeni społeczno-kulturowej	69
2.3. Ponowoczesność i kultura globalna jako kontekst nieunikniony	73
2.4. Główne agendy socjalizacyjne	77
2.4.1. Rynek i media	77
2.4.2. Państwo i przestrzeń publiczna	78
2.4.3. Religie i Kościół	81
2.4.4. Szkoła	83
2.4.5. Rodzina	86
2.4.6. Rówieśnicy i nowe media	88

2.5. Młodzież – wyzwania młodości i orientacje życiowe	90
Podsumowanie	97

Rozdział 3. Edukacja – jej funkcje i znaczenie w czasie transformacji ustrojowej 101*Krzysztof Wasielewski*

współpraca: Zoltan Berényi, Petya Ilieva-Trichkova,
Lana Janmare, David Konstantinovskiy, Karin Kurz,
Sorin Mitulescu, Hoa Tran, Zhu Xinmei

3.1. Zmiany w oświatie – kierunki i konsekwencje	104
3.1.1. Zmiany w filozofii kształcenia	104
3.1.2. Wydatki na edukację	107
3.1.3. Zmiany w poziomie wykształcenia i jego postrzeganiu	112
3.2. Zmiany w systemie edukacji powszechnej	119
3.2.1. Edukacja przedszkolna	119
3.2.2. Szkoła – wskaźniki skolaryzacji i postawy młodzieży	122
3.2.3. Szkolnictwo wyższe	127
3.3. Jakość edukacji i kompetencje uczniów	134
Podsumowanie	144

Rozdział 4. Wchodzenie w dorosłość: praca, aranżacje prywatności, poziom i jakość życia 147*Krystyna Szafraniec, Paweł Szymborski*

współpraca: Galina Cherednichenko, Ana Maria Dalu,
Ginta Kronberga, Karin Kurz, Nguyen Hong Quang,
Florian Sipos, Rumiana Stoilova, Zhu Xinmei

4.1. Wchodzenie na rynek pracy i zatrudnienie	148
4.1.1. Przygotowania i bariery – specyfika postkomunistycznych krajów	148
4.1.2. Oczekiwania dotyczące pracy	155
4.1.3. Przejście od edukacji do zatrudnienia	157
4.1.4. Aktywność zawodowa i zatrudnienie	158
4.1.5. Bezrobocie i bierność zawodowa	161
4.1.6. Rynek pracy tymczasowej	166
4.1.7. Sektory i warunki zatrudnienia	169
4.1.8. Status na rynku pracy – ryzyka i zagrożenia	172
4.2. Rodzina i aranżacje życia prywatnego	174
4.2.1. Opuszczanie domu rodzinnego	174
4.2.2. Stan cywilny i aranżacje życia prywatnego	178
4.2.3. Dzietność, praca kobiet i napięcia między rolami	181
4.3. Poziom i jakość życia	187
Podsumowanie	196

Rozdział 5. Obecność młodych w sferze publicznej	199
<i>Krystyna Szafraniec, Marcin Wernerowicz</i>	
współpraca: Dina Bite, Dang Minh Duc, Nadejda Daskalova, Bernadette Jonda, Ludmiła Mesakova, Istvan Murányi, Ancuta Plaesu, Zhang Ruifang	
5.1. Zmiany polityczne w krajach z doświadczeniem komunizmu	200
5.1.1. Główne osie zmian ustrojowych	200
5.1.2. Meandry politycznych przeobrażeń – problemy analityczne i interpretacyjne	201
5.1.3. Subiektywne interpretacje i obiektywne miary demokracji	204
5.2. Od autorytaryzmu do demokracji	209
5.2.1. Totalitaryzm i komunizm w świadomości młodzieży	212
5.2.2. Socjalizacja polityczna i niedobory edukacji obywatelskiej	213
5.2.3. Emocjonalne nastawienia wobec dawnego i nowego ładu	216
5.3. Preferencje dotyczące ustroju społecznego	220
5.3.1. Preferencje dotyczące rozwiązań politycznych: demokracja czy silny przywódca?	221
5.3.2. Ile państwa w gospodarce i jakie?	223
5.3.3. Prawa obywatelskie i prawa wspólnotowe	225
5.3.4. Materialistyczny czy postmaterialistyczny model społeczeństwa?	225
5.4. Zaangażowanie obywatelskie młodzieży	228
5.4.1. Zainteresowanie polityką i poczucie politycznego wpływu	228
5.4.2. Zaufanie do instytucji i do politycznych elit	232
5.5. Zachowania obywatelskie i obecność w sferze publicznej	236
5.5.1. Minimalny obywatel: wskaźniki udziału w wyborach	236
5.5.2. Formy alternatywne: petycje, protesty, manifestacje	239
5.5.3. Formy alternatywne: internet	242
Podsumowanie	247
Rozdział 6. Linie podziałów, zagrożenia spójności społecznej i nowe wyzwania	249
<i>Krystyna Szafraniec, Jarosław Domalewski, Paweł Szymborski, Krzysztof Wasilewski</i>	
współpraca: Dina Bite, Pepka Boyadjieva, Sonia Catrina, Galina Cherednichenko, Bernadette Jonda, Nguyen An Ha, Eleonora Shanyi, Zhu Xinmei	
6.1. Podziały i nierówności społeczne w przestrzeni życia młodzieży i wśród młodzieży	250
6.1.1. Bogaci i biedni – najbardziej boleśnie odczuwany podział	250
6.1.2. Podziały wieś – miasto	255
6.1.3. Podziały etniczne i regionalne	261
6.1.4. Nierówności w edukacji	268
6.2. Postrzeganie przyszłości i społecznych wyzwań	275
6.3. Mentalne charakterystyki młodzieży	277
6.4. Czy „zwrot w prawo”?	284
6.5. Co z odruchami protestu i kontestacji wśród młodzieży?	293
Podsumowanie	297

ZAKOŃCZENIE <i>Krystyna Szafraniec</i>	299
BIBLIOGRAFIA	307
NOTKI BIOGRAFICZNE AUTORÓW	341
INDEKS NAZWISK	347